

een belangrijke rol. Daar had men ruime ervaring met maritieme politiek en de organisatie van zeemachten maar kennelijk werd daaruit niet geput voor de Nederlanden.

Al bij al vormt het boek een waardevol uitgangspunt voor meer gedetailleerde studies, bijvoorbeeld op specifiek maritieme terreinen zoals scheepsbouw, bewapening en havenfaciliteiten; terreinen die terecht slechts zijdelings behandeld worden omdat ze de hoofdlijnen van het boek slechts zijdelings raken. Het boek is keurig uitgegeven met een notenapparaat, indices op persoons-, plaats- en scheepsnamen, een uitvoerige bibliografie en het is ruim van over het algemeen zinvolle illustraties voorzien.

J. P. Sigmond

NIEUWE GESCHIEDENIS

F. C. van Boheemen, Th. C. J. van der Heijden, *Met minnen versaemt. De Hollandse rederijders vanaf de Middeleeuwen tot het begin van de achttiende eeuw. Bronnen en bronnenstudies* (Dissertatie Nijmegen 1999; Delft: Eburon, 1999, 421 blz., f99,-. ISBN 90 5166 666 7); F. C. van Boheemen, Th. C. J. van der Heijden, *Retoricaal memoriaal. Bronnen voor de geschiedenis van de Hollandse rederijderskamers van de Middeleeuwen tot het begin van de achttiende eeuw* (Delft: Eburon, 1999, 842 blz., f149,50, ISBN 90 5166 678 0 [Ook verkrijgbaar als MS-Word document op cd-rom, f65,-, ISBN 90 5166 698 5]).

Het stereotiepe beeld van de rederijders als potsierlijke kannenkijkers is geleidelijk aan het vervagen. Lange tijd hebben ze in een hoekje van de literatuurgeschiedenis gestaan, vergeten en verbleekt achter de grote canonieke dichters van de Gouden Eeuw. Hun reputatie was mager. Rederijders zouden spontane creativiteit hebben verstikt onder een woeking van leenwoorden en mallotige formele dwangbuizen. Hun kamers zouden weinig meer zijn geweest dan gezelligheidsverenigingen met een sterke hang naar platte lol. Dat ze nu een *coming out* doormaken, is aan verschillende factoren te danken.

De literaire canon, wat de vroegmoderne tijd betreft een product van negentiende-eeuws Nederlands nationalisme, is aan revisie toe. Literatuurhistorici gaan zich afvragen hoe beeldvormingsprocessen verlopen. Wie zijn er door de canon buiten het pantheon gesloten, en waarom? Voorts staan de retorica en haar formele richtlijnen voor het literaire ambacht volop in de belangstelling. Daarnaast is de interesse groeiende voor de geschiedenis van (literaire) organisaties, instituties en genootschappen. De rederijkerij, die plaatselijk, regionaal en supraregionaal functioneerde, biedt ongekende mogelijkheden om in de zestiende en zeventiende eeuw in de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden de werking van ingewikkelde godsdienstige, sociale en culturele systemen te bestuderen. Was er voor het Vlaams-Brabantse territorium op plaatselijk niveau al heel wat onderzoek verricht, de bronnen van rederijderskamers in het Noorden waren daarentegen nog vrijwel niet ontsloten.

Voor het gewest Holland is met het dubbele Nijmeegse proefschrift van F. C. van Boheemen en Th. C. J. van der Heijden een enorme stap vooruit gezet. In zeer intensief archiefonderzoek is door deze twee Delftse vwo-docenten een schat aan gegevens opgediept over alle kamers, groot en klein, die in Holland hebben bestaan. Het eerste deel, *Met minnen versaemt*, schetst de Hollandse rederijkerij vanaf het begin in de late Middeleeuwen tot hun einde in de achttiende eeuw. Tot de reformatie waren de kamers belangrijke actoren in de plaatselijke zelfrepresentatie, vooral door hun optredens bij de vaste seculiere en religieuze feesten en hun onderlinge wedstrijd-

den. Vanaf het begin van de Opstand wordt de verhouding met de wereldlijke en kerkelijke overheden problematischer. De rederijkers krijgen nog steeds geld om het plaatselijke imago te versterken; hun optredens genereren nog altijd fondsen voor de lokale sociale zorg. Tegelijkertijd wordt echter de controle opgevoerd en gaan gereformeerde dominees en synodes steeds luider klagen over 'goddeloze' toneelvoorstellingen en vermeend profaan gedrag van de kameristen. In de tweede helft van de zeventiende eeuw droogt de subsidiestroom op en zinkt het retorische cultuurgoed naar de bodem van het publieke bewustzijn, hoewel tal van dorpskamers op het Hollandse platteland hun bestaan nog decennia weten te rekken.

Deel twee, het *Retoricaal memoriaal*, bevat de transcriptie van alle gevonden archiefbescheiden over de 95 (!) bekende kamers uit Holland, van Alkmaar tot en met Zwartewaal. Dit bronnenboek, het resultaat van twintig jaar archiefonderzoek, is ook als cd-rom beschikbaar, wat prachtige zoekperspectieven opent. Na een opgave van algemene bronnen vinden we per plaats de naam of namen en de zinspreuk(en) van de kamer(s), een korte inleiding, een opgave van de geraadpleegde archieven, een bibliografie, de niet gedateerde bronnen en tenslotte de gedateerde bronnen in chronologische volgorde. Vooral uit laatstgenoemd materiaal zijn opgang, bloei en ondergang van de individuele kamers goed af te lezen. In Naaldwijk bijvoorbeeld krijgen de rederijkers in 1702, naar aanleiding van een rekest aan de prins van predikant en kerkenraad, een verbod opgelegd op zondagen rond te marcheren 'in sotsgewaad', met roerende trom en zwaaiende vaandels. Daarna worden de duimschreeven kennelijk verder aangedraaid. De laatste vermelding is van 1723, als het de kameristen wordt verboden te spelen, zich te vermommen, te trommelen, met vaandels te zwaaien, 'ofte andere [...] bedagte, of onbedagte insolentie' te doen, zowel in de beslotenheid van hun kamer als daarbuiten (685-686). Toen was het natuurlijk spoedig gedaan met een plaatselijke traditie van twee eeuwen.

Het overzicht van ruim drie eeuwen Hollandse rederijkerij in *Met minnen versaemt* blijft dicht bij de feiten en heeft niet de pretentie een synthese te geven of definitieve lijnen te trekken. Het concentreert zich op de verhouding tussen rederijkers en overheid en op de landjuwelen of rederijkerswedstrijden, en laat zich het best lezen als een historische leidraad langs de fenomenale bronnenpresentatie in het *Retoricaal memoriaal*. Daar worden de Hollandse rederijkers en hun kamers, individueel en gezamenlijk, in het schijnsel van het wetenschappelijke zoeklicht gezet, met al hun *grandeurs* en *misères*. Dat de filoloog af en toe een onhandige woordverklaring aantreft, is een kleinigheid. Het gordijn van het rederijkerstoneel is eindelijk weer opgetrokken; het perspectief van spannend verder onderzoek ligt nu open.

Arie Jan Getderblom

P. Dekker, *Godert van Bocholt. Enige heer, grootgrondbezitter en zoutzieder van de Zijpe. Een van de oudste en trouwste dienaren van prins Willem van Oranje* (Schoorl: Pirola, 1998, 471 blz., f89,50, ISBN 90 6455 2477).

De auteur van dit volumineuze boek is een grondig onderzoeker en minutieus beschrijver, zoals eerder al bleek uit zijn studies over de walvisvaart en over de maritieme geschiedenis van Nederland. Voor zijn werk ontving hij in 1994 de J. C. M. Wamsinckprijs van de Nederlandse vereniging voor zee geschiedenis.

Dit boek heeft Dekker kennelijk met veel liefde voor de Zijpe, zijn geboortestreek, geschreven, alsmede met een hartstocht voor de Nederlandse geschiedenis in het algemeen en voor zijn 'held' Godert van Bocholt in het bijzonder. Het moet de schrijver dan ook veel voldoening hebben geschonken dat zijn manuscript zo prachtig in druk is uitgegeven. Met steun van onder